

УДК 339.72

Шишкіна К.І., к.с/г наук., доц. кафедри економічної теорії УДУФМТ

**СПІВРОБІТНИЦТВО СВІТОВОГО БАНКУ ТА УКРАЇНИ:
ШЛЯХИ Й НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ДЛЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Розглянуто основні аспекти співробітництва Світового банку та України, досліджено роль та значення співробітництва Світового банку та України в соціально-економічному розвитку країни. Визначено основні шляхи й напрями удосконалення й покращення фінансово-кредитних відносин Світового банку та України.

***Ключові слова:** Світовий банк, соціально-економічний розвиток країни, фінансово-кредитні відносини, глобалізація, фінансово-економічна криза.*

Табл. 1, Літ. 11

Шишкина К.И., к. с/х наук., доц. кафедры экономической теории УГУФМТ

**СОТРУДНИЧЕСТВО МИРОВОГО БАНКА И УКРАИНЫ:
ПУТИ И НАПРАВЛЕНИЯ УЛУЧШЕНИЯ ЭФЕКТИВНОСТИ
ФИНАНСОВО-КРЕДИТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ДЛЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ**

Рассмотрены основные аспекты сотрудничества Мирового банка и Украины, исследовано роль и значение сотрудничества Мирового банка и Украины в социально-экономическом развитии страны. Определены основные пути и направления усовершенствования и улучшения финансово-кредиторских отношений Мирового банка и Украины.

***Ключевые слова:** Мировой банк, социально-экономическое развитие страны, финансово-кредиторские отношения, глобализация, социально-экономический кризис.*

Shyshkina K.I., candidate agricultural sciences, associate professor of economic theory USUFIT

**COOPERATION OF THE WORLD BANK AND UKRAINE:
WAYS AND DIRECTIONS IMPROVE EFFICIENCY
OF FINANCIAL ACCOUNTS FOR THE ECONOMY OF UKRAINE**

In the article considered the main aspects of cooperation of the World Bank and Ukraine, researched the role and importance of cooperation of the World Bank and Ukraine in the socio-economic development. It defined the main ways and directions for elaboration and improvement of financial and credit relations between the World Bank and Ukraine.

***Keywords:** World Bank, the socio-economic development, financial and creditor relations, globalization, social and economic crisis.*

Постановка проблеми. Однією з важливих науково-практичних проблем, які постали перед вітчизняною фінансовою наукою і потребують невідкладного вирішення, є нагальна необхідність розроблення науково обґрунтованої концепції і ефективної стратегії співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями.

Складність на шляху фінансової стабілізації та економічного зростання України значною мірою зумовлена дефіцитом фінансових ресурсів. Зовнішні запозичення Світового банку є одним із реальних інструментів пом'якшення фінансових проблем та поживлення фінансової кон'юнктури в країні, але неефективний механізм залучення та використання позик, дефіцит державного та платіжного балансу є чинниками, що можуть призвести до загострення фінансової кризи і краху фінансової системи країни в цілому. В зв'язку з цим аналіз нових напрямів у кредитно-фінансовій політиці є необхідним як з наукової, так і з практичної точки зору. Актуальність теми обумовлена її потребами подальшого розвитку міжнародних валютно-кредитних відносин України з Світовим банком як економічно незалежної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями (в тому числі і Світовим банком) знайшли відображення у роботах Першко Л.О., Мироненко М.О., Колосової В.П., Головач К., Сколотяного Ю., Ковбасюк Ю., Ткачук Т., Власюк О.С. та інших. Проте слід зазначити, що в Україні відчувається дефіцит вагомих досліджень у сфері аналізу співпраці з Світовим банком, а коло публікацій обмежується, в більшості своїй, журнальними публікаціями. Бракує ґрунтовних, практично орієнтованих наукових розробок, які б висвітлювали широкий комплекс питань, пов'язаних з державними зовнішніми запозиченнями, і могли б бути використані для оптимізації стратегії співпраці з цією організацією.

З огляду на вищесказане **мета статті** полягає у розробці шляхів удосконалення процедур залучення та ефективного використання кредитних ресурсів, що надаються Україні Світовим Банком в умовах фінансово-економічної кризи.

Виклад основного матеріалу. Світовий банк є однією з найбільших у світі організацій, що надають допомогу з метою розвитку. Банк розробляє стратегії допомоги для кожної зі своїх країн-клієнтів у співробітництві з державними органами, неурядовими організаціями й приватним сектором. Представництва Банку в різних країнах світу займаються реалізацією його програм, підтримують зв'язок з урядом і цивільним суспільством і сприяють більше глибокому розумінню проблем розвитку.

Світовий банк є кредитною установою, що об'єднує п'ять інститутів, діяльність яких направлена на підвищення рівня життя в країнах, що розвиваються, за рахунок фінансової допомоги розвинутих країн [1, с. 340].

Незважаючи на певну різницю у функціях, всі організації Світового банку тісно пов'язані, перш за все, єдністю цілей: сприяння стабільному економічному зростанню країн-членів, допомога в реконструкції господарства країн, що розвиваються, заохочення розвитку приватного сектора, заохочення іноземного інвестування [2, с. 13].

Після прийняття Верховною Радою України 3 червня 1992 року Закону України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» Україна у вересні 1992 року стала 167 членом МБРР, здійснивши підписку на 908 акцій (1315,9 млн. дол. США акціонерного капіталу), або 0,77% акцій.

Серед міжнародних кредитно-фінансових організацій Міжнародний банк реконструкції та розвитку є другим, після МВФ, кредитором України, його частка становить 32,8% всіх позичок. При цьому спостерігається тенденція зростання частки кредитів МБРР за рахунок зменшення частки МВФ [3, с. 49].

Україна також вступила до Міжнародної фінансової корпорації та Багатостороннього агентства з питань гарантування інвестицій. Угоди, які є типовими для МБРР, розраховані на строк до 30 років, з яких перші 3-5 років становлять пільговий період (*grace period*). Ставка відсотків встановлюється, як правило, базова ставка LIBOR (ставка пропозиції на Лондонському міжбанківському ринку депозитів для піврічних депозитів у доларах США) плюс сумарний спред LIBOR [4, с. 40].

Позики Світового Банку для України вигідніші, ніж позики з інших джерел, оскільки умови надання ним кредиту більш сприятливі. За класифікацією Світового Банку Україна належить до III категорії країн (рівень доходів нижче середнього), тому термін погашення кредитів продовжується до 20 років з пільговим періодом 5 років. Відсотки за кредит сплачуються за плаваючою ставкою і становлять близько 6,5% річних.

Фінансова та економічна допомога Банку зосереджена на сприянні Україні у стабілізації її економіки, проведенні економічних реформ, поліпшенні стану платіжного балансу. Крім того, Банк сприяє збереженню та розвитку систем соціального захисту, підвищенню їхньої адресності.

На поточний момент продовжується послідовна спільна робота над покращенням стану проектного портфеля Банку в Україні та, відповідно, підвищенням ефективності використання кредитних ресурсів Банку.

Зі свого боку українська сторона послідовно працює над такими питаннями:

- запровадження більш результативної підготовки та реалізації проектів, шляхом покращення управління проектами;
- переорієнтація портфелю проектів Світового банку в Україні з неприбуткових інституційних проектів на підтримку реального сектора (транспорт, енергетику, інформатизацію та зв'язок, муніципальну інфраструктуру, в яких відчувається значна потреба у кредитних ресурсах);
- вдосконалення системи моніторингу досягнення результатів спільних проектів;
- використання системи казначейства для управління фінансовими ресурсами, що запозичуються у Світового банку (Урядом затверджено відповідний порядок обслуговування коштів спільних з Банком проектів через систему Держказначейства).

У Стратегії партнерства Світового банку з Україною (СПУ) на 2008-2011 роки також наголошується на необхідності забезпечення сталого економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності України. Схвалене нині Додаткове фінансування сприяло досягненню цілей СПУ завдяки підвищенню надійності виробництва електроенергії гідроелектростанціями та зниженню його вартості, а також допомогло Україні краще підготуватися до виконання технічних вимог електромережі ЄС.

Стратегію партнерства Світового банку з країною для України (СПУ) на 2012-2016 роки було схвалено Радою виконавчих директорів Світового банку в лютому 2012 року. Основна мета даної Стратегії полягає в наданні Україні допомоги в реалізації її амбіційної програми економічних реформ та у виконанні порядку денного інтеграції з ЄС. Підтримка і допомога Світового банку організовується навколо двох центральних тем, які підкреслюють важливість поліпшення врядування для досягнення стабільного соціально-економічного прогресу в Україні.

Заходи у рамках першої теми зосереджуються на поліпшенні державних послуг, стабільності та ефективності державних фінансів, а також на більш прозорому і підзвітному використанні державних ресурсів. Завданням заходів, зосереджених навколо другої теми, є надання підтримки економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності країни шляхом поліпшення бізнес-клімату, залучення внутрішніх і прямих іноземних інвестицій для забезпечення підвищення продуктивності та спрямування державних інвестицій в розвиток найважливішої державної інфраструктури.

Нова СПУ передбачає перехід від інтенсивної, проте безсистемної співпраці Світового банку з організаціями громадянського суспільства (ОГС), до інституціоналізованого партнерства, тісніше пов'язаного з найважливішими програмами СПУ.

Цей новий підхід започатковується виконанням кількох “демонстраційних проектів”, які мають стати прикладом успішної співпраці у підвищенні підзвітності у секторі житлово-комунальних послуг; моніторингу прозорості та ефективності державних закупівель; поліпшенні бізнес середовища і забезпеченні регулярного зворотного зв'язку з боку ОГС щодо портфеля проектів Світового банку в рамках регулярних оглядів цього портфеля.

12 лютого 2008 року Рада виконавчих директорів Світового банку схвалила рішення про продовження максимального кінцевого періоду погашення позик до 30 років (а середнього терміну погашення – до 18 років) для всіх нових позик і гарантій МБРР, а також про подальше спрощення позик МБРР шляхом запровадження єдиного позикового продукту.

Єдиним фінансовим збором є разова комісія у розмірі 0,25% від суми позики (27 вересня 2007 року Радою Виконавчих директорів скасовано сплату комісії за резервування, яка складала 0,25% від невідібраної суми позики). Для України середній строк погашення позик зростає з 11,25 до 18 років, тобто на 60%, а максимальний строк погашення позик – з 25 до 30 років. На сьогодні Світовим банком в Україні продовжується реалізація 9 інвестиційних проектів, на реалізацію яких виділено 12 позик на загальну суму 1 681,6 млн. дол. США, з яких вибрано 783,9 млн. дол. США, або 29,3% (табл.1).

Таблиця 1. Проекти, котрі реалізуються Світовим банком в Україні.

Сектор економіки	Назва проекту, що реалізується	Сума позики, млн. дол. США
Соціальний сектор	- Проект «Удосконалення системи соціальної допомоги»	- Сума позики 99,4 млн. дол., з якої вибрано 89,36 млн.дол.
Фінансовий сектор	- «Другий проект розвитку експорту» - Фінансування по проекту «Другий проект розвитку експорту» - Проект «модернізації державних фінансів»	- Сума позики 154,5 млн. дол., з якої вибрано 154,5 млн.дол. - Сума позики - 150 млн. дол., з якої вибрано 10,38 млн. дол. - Сума позики 50 млн. дол., з якої вибрано 2,97 млн.дол.
Енергетика	- Проект «реабілітації гідроелектростанцій» - Проект «додаткове фінансування по проекту реабілітації гідроелектростанцій» - Проект з «передачі електроенергії» - Проект з «енергоефективності»	- Сума позики 106 млн. дол., з якої вибрано 64,23 млн. дол. - Сума позики 60 млн. дол., з якої вибрано 5,84 млн. дол. - Сума позики 200 млн. дол., з якої вибрано 57,22 млн.дол. - Сума позики МБРР - 200 млн. дол., з якої вибрано 13,33 млн.дол.
Муніципальна інфраструктура	- Проект «розвитку міської інфраструктури»	- Сума позики 140 млн. дол., з якої вибрано 50,70 млн.дол.
Агропромисловий комплекс	- Проект «Видача державних актів на право власності на землю та розвиток системи кадастру»	- Сума позики 89,68 млн. дол., з якої вибрано 66,54 млн.дол.
Розвиток державного сектора	- Проект «Розвиток системи державної статистики для моніторингу соціально-економічних перетворень»	- Сума позики 32 млн. дол., з якої вибрано 31,43 млн.дол..
Транспортний сектор	- Проект «Покращення автомобільних доріг та безпеки руху»	- Сума позики 400 млн. дол., з якої вибрано 216,64 млн.дол.

Джерело: [5] <http://www.minfin.gov.ua>.

Аналізуючи табл. 1 бачимо, що протягом останніх років найбільше кредитних коштів було спрямовано Світовим банком до України на Проект «Покращення доріг та безпеки руху», котрий був затверджений Радою директорів Світового банку 7 квітня 2009 року на суму 400 млн. дол. США.

Друге місце у кредитуванні Світовим банком посідає Проект з «передачі електроенергії» (200 млн. дол. США), котрий був затверджений Радою директорів Світового банку у 2007 році.

Третім проектом за кредитуванням є «Другий проект розвитку експорту», котрий був затверджений 27 червня 2006 року на суму 154,5 млн. дол. США.

Також достатньо велика сума коштів була виділена Світовим банком на Проект «розвитку міської інфраструктури», що передбачає реконструкцію водопровідних мереж та підвищення ефективності діяльності підприємств житлово-комунального господарства. У межах цього проекту кредит надається на пільгових умовах на 17 років під гарантії уряду.

На сьогодні Україною здійснюються заходи з метою підготовки та отримання до державного бюджету в поточному році коштів в рамках «Другої програмної позики на реабілітацію фінансового сектора» (передбачається отримати 350 млн. дол. США). Метою проекту є консолідація спільних зусиль Кабінету Міністрів України та Національного банку України, спрямованих на запровадження комплексної системи капіталізації системних проблемних банків за участю держави, консолідацію банківської системи, зміцнення системи гарантування вкладів, підвищення довіри суспільства до банківської системи. Також проводиться спільна робота зі Світовим банком щодо підготовки інвестиційних проектів загальним обсягом 460,0 млн. дол. США [5].

У липні 2012 року проведено переговори щодо залучення позики у сумі 450,0 млн. дол. США для впровадження Другого проекту покращення автомобільних доріг та безпеки руху, метою якого є приведення до європейського рівня транспортно-експлуатаційного стану автомобільної дороги М-03 Київ-Харків на ділянці від м. Лубни до м. Полтава. Затвердження Проекту Радою директорів Світового банку планується наприкінці вересня поточного року.

Українська Сторона активно співпрацює зі Світовим банком над підготовкою переговорів щодо залучення Додаткового фінансування для Проекту «Розвиток системи державної статистики для моніторингу соціально-економічних перетворень» у сумі 10,0 млн. дол. США. Додаткове фінансування буде спрямовано на удосконалення технологій збирання, оброблення, збереження та поширення даних шляхом зміцнення та розширення технічної інфраструктури органів державної статистики центрального та регіонального рівня для забезпечення її відповідності вимогам встановлення Інтегрованої системи обробки статистичних даних [6].

Світовий банк співпрацює в сфері підвищення міжнародної конкурентоспроможності України, фінансуючи заходи на покращення такої ключової інфраструктури, як енергетика і транспорт, надаючи консультації з питань політики, спрямованої на поліпшення в Україні ділового клімату, сприяння інноваціям та впровадженню нових технологій і забезпечення достатньої пропозиції кваліфікованої робочої сили [7, с. 7].

Банк продовжує підтримувати державний сектор України для більш ефективного і прозорого використання бюджетних ресурсів з одночасним покращенням послуг для українських громадян.

До того ж, для удосконалення управління, Світовий банк заохочує до участі організації громадянського суспільства і допомагає створити умови, за яких окремі групи громадян могли б висловити свої вимоги щодо покращення послуг та роботи органів управління, в тому числі у сфері охорони здоров'я, комунально-житлових послуг, покращення довкілля.

Присутність Світового банку в будь-якій країні обов'язково супроводжується вивченням її економіки, системи управління і контактами з потенційними позичальниками – «господарями» і «управлінцями», тобто керівниками держави. Самий факт його присутності в країні означає здійснення в ній ринкових реформ [8, с. 6].

Ретроспективний аналіз реалізованих в Україні проектів засвідчив, що і проекти, і їх «керівники» виявилися не на висоті. Якщо інтереси Світового банку були захищені наданими йому гарантіями (бюджетними), то позичальники явно не одержали очікуваного ефекту від одержаних кредитів, тобто такого, що з лишком покривав би вартість проекту, забезпечуючи приріст багатства українців. Більше того, Україна втратила, по-перше, гроші, що були вкладені не результативно, по-друге, відсотки, що підлягають оплаті, по-третє, кошти, витрачені на обслуговування кредитів.

Влада України, так само як і всі українські позичальники рангом нижче, передусім прагне одержати гроші, не замислюючись щодо наслідків. Разом з тим здоровий глузд вимагає розрізняти інтереси кожної зі сторін, тобто, налагоджуючи співробітництво, і держава, і Світовий банк мають забезпечити їх дотримання. Для цього насамперед потрібно визначити цілі, обсяги і джерела зовнішнього фінансування власної довгострокової програми реформ (якщо вона є), виробити механізми одержання, ефективного управління, цільового використання і повернення позик [9, с.15].

В Україні не існує чітко регламентованої системи дій української сторони щодо отримання і використання міжнародних кредитів. Крім того виявилася неузгодженість у розумінні кожною зі сторін процедури підготовки і проходження проектів. Ще на початку своєї діяльності в Україні Світовий банк створив власну матеріальну, кадрову і методологічну базу.

На чому ж ми спіткнулися? Передусім на тому, що розуміли процес підготування проектів, що фінансуються (зазвичай у вигляді технічної допомоги з притягненням іноземних консультантів), як обґрунтування проекту для нас, а насправді, всі наявні ТЕО - це документи для них.

Неодноразово також виникали поточні проблеми з митними і податковими службами, спричинені неврегульованістю відповідних процедур.

Слід згадати і невизначеність стосовно використання тимчасово вільних коштів. Отже, висновок може бути один – наша держава не сконструювала стратегії співробітництва зі Світовим банком, відтак виявилася внутрішньо неготовою для таких взаємин.

Також в нашій країні катастрофічно неефективним є менеджмент проектів: незважаючи на використання частини коштів, майже скрізь відсутні результати. Звичайно, основна причина цього полягає у вилученні коштів на поточні бюджетні цілі (оскільки немає регламенту), однак не слід скидати з рахунку і спроби замінити відповідальний за результати професійний менеджмент ледь переученим за кордоном відомчим персоналом, запропонованим власне самим реципієнтом [10, с.12].

У країні відсутнє планування і контроль виконання проектів. Для того щоб обґрунтувати, спланувати й організувати керівництво проектом в інтересах української сторони, потрібно провести додаткову роботу, на зразок тієї, що виконують так звані проектні команди контрагента, і виробити стратегічний план, з якого повинні випливати активна позиція і всі подальші дії. В протилежному разі - порядку не буде.

Сумнівним є той факт, що Україна від самого початку не формує в проекті своїх стратегічних інтересів щодо дотримання якихось критеріїв, наперед заданих показників і не закладає механізмів управління ним. Передбачається, що всі процедури, які виконує, наприклад, місія Світового банку та консультанти, що приїждять з-за кордону, це і є, власне, ті управлінські дії, які потрібні для успішної реалізації проекту в Україні. Наслідком такої «сліпої» довіри є неефективне використання коштів на стратегічно важливих об'єктах, неповернення кредитів, зупинення проектів. А оскільки були надані державні гарантії, то держбюджет мусить виплачувати суми, які не повертають підприємства. Це питання потребує нагального вирішення.

У підготовлених проектах відсутній розрахунок різних можливих збитків. Приміром, деякі підприємства не використовують кошти, призначені на здійснення ухваленого проекту, відтак за їх резервування нараховуються проценти. Або гроші вкладаються в проект, який на стадії реалізації виявляється непотрібним. Однак його фінансування продовжується доти, доки цей абсурд не стає очевидним. І що в цьому плані особливо дивує, то це відсутність майже в усіх проектах розрахунків ефективності використання наданого кредиту, а тим більше, обґрунтованих звітів підприємств про реальний ефект (чи неефективність) від використання наданих коштів [11, с. 26].

Висновки. Дії Світового банку спрямовані на те, щоб покращити рівень життя і сприяти стійкості глобалізації в інтересах усіх прошарків населення. Для цього Світовий банк надає країнам позики.

Для покращення інвестиційного клімату країн, Світовий банк також проводить наступні заходи:

- 1) покращення правової, інституціональної і структурної основи;
- 2) вдосконалення управління та боротьба з корупцією;
- 3) вирішення глобальних і регіональних проблем;
- 4) розвиток професійної освіти.

З метою удосконалення співпраці України з Інституціями Світового банку держава за допомогою фахівців високої кваліфікації повинна сформуванати власну позицію щодо використання кредитів Світового банку в цілому. Кожний проект, що складає частину цієї стратегії, має бути проаналізований на предмет його економічної ефективності (для держави в цілому) і фінансової ефективності (для кінцевих реципієнтів-підприємств, якщо такі є). Очевидно, що прибутки повинні перевищувати витрати. Фактично завданням українських експертів на стадії підготування проектів є конструювання максимального ефекту, або співвідношення "витрати/вигоди". Наступним кроком української сторони в рамках кошторису проекту має стати організація професійного управління з метою забезпечення одержання запланованих вигод. Якщо стратегічними експертами можуть бути і працівники зацікавлених відомств (з притягненням незалежних фахівців), то професійні функції, пов'язані з безпосереднім керівництвом проектами, повинні покладатися на спеціалізовані управлінські і консультативні компанії. Таким чином діють і Світовий банк, і інші банки, і всі учасники інвестиційних проектів.

Також потрібно розробити пакет документів, які регламентуватимуть дії української сторони по відборі проектів, їх плануванню і впровадженню в інтересах української сторони. Для цього слід створити чіткий регламент з підготовки, експертизи і контролю проектів, що фінансуються за рахунок позикових засобів під гарантії держбюджету, - документ, аналогічний опису формальних процедур, що практикуються, скажімо, у Світовому банку або ЄБРР. Слід правильно визначати критерії ефективності проекту, а саме: економічну ефективність (для держави і суспільства) та фінансову ефективність (для суб'єкта господарювання). Названі критерії вимірюються за допомогою відповідних показників. А також українській стороні слід підвищити роль банків і професійних консультантів у забезпеченні результативності позик.

Аналіз використання кредитів Світового банку та ЄБРР засвідчує, що там, де процедура кредитування передбачає участь українського банку, досягаються кращі результати. Зумовлено це застосуванням комерційними банками апробованих процедур застави, експертизи бізнес-планів та аналізу майнового стану підприємств-позичальників. Фактично йдеться про механізм перенесення відповідальності (ризиків) від держави до комерційного банку, а від нього - до кінцевого позичальника.

Література

1. Першко Л.О., Мироненко М.О. Світовий банк та Україна: проблеми і перспективи взаємодії / Л.О. Першко, М.О. Мироненко //Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – №1. – С.337-344.
2. Поташній Ю. Світовий банк лобіює в Україні інтереси закордонних товаровиробників / Ю. Поташній //ВІСН. – 2009. – №5. – С. 13-14.
3. Колосова В.П. Особливості кредитування Світовим банком країн із перехідною економікою / В.П. Колосова // Фінанси України. – 2010. – №8. – С. 48-53.
4. Колосова В.П. Стратегія допомоги Світового банку / В.П. Колосова // Фінанси України. – 2008. – №7. – С. 36-46.
5. Інформаційна довідка щодо співробітництва України з Світовим банком [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=352499&cat_id=353161.html
6. Бугрій М. Україна покращила позицію у рейтингу Світового банку Doing Business / М. Бугрій [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу: www.tyzhden.ua/News/62933.html
7. Головач К. Світовий банк готовий надати фінансову допомогу Україні для підвищення безпеки дорожнього руху / К. Головач //«Дзеркало тижня». – 2011. – №21. – С. 7.
8. Сколотяний Ю. Світовий банк: в Україні є шанс стати локомотивом зростання в Східній Європі / Ю. Сколотяний // «Дзеркало тижня». – 2011. – №35. – С. 5-6.
9. Ковбасюк Ю. Стратегічні пріоритети діяльності Світового банку в Україні / Ю. Ковбасюк // Економіка України. – 2009. – №2. – С.13-17.
10. Ткачук Т. Бізнес по-українськи очима світу / Т. Ткачук //Правовий тиждень. – 2012. – №42-43. – С.11-12.
11. Власюк О.С. Світова фінансово-економічна криза: виклики національній економіці та стратегії подолання / О.С. Власюк // Стратегічна панорама. – 2009. – №1. – С.24-29.

Стаття надійшла до редакції 07.03.2013